

gospodarske, obrtniške in narodne

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gld. 80 kr., za četrt leta 90 kr., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

~ V Ljubljani v sredo 26. oktobra 1870. ~

Gospodarske stvari.

Bolna in zdrava sadna drevesa.

Spisal Janez Sajè, učitelj.

Ako vprašam marsikterega kmetovalca, zakaj na toliko prostorih, ki neobdelani brez koristi ležé, sadnih dreves ne sadi, naravnost se ti odgovarja: „sem že sadil in skušal, pa se mi trud ne splača“. — In glej, mož ima prav.

Na mnogih vrtilih in dvoriščih zapazimo drevesa, ki so 20 do 30 let zmirom enako velika, to je, majhina, kruljeva in medla; skozi ves čas so komaj toliko sadu prinesla, da deca za malo južino lahko vse pohrustajo.

Žalostno, pa resnično!

Pa še bolj žalostna resnica je ta, da smo sami tega krivi. Poglejmo si zatega del to reč, malo bolj na tanko:

Veliko gospodarjev je, ki imajo na svojem dvorišču prostorček, kjer bi lahko ktero krasno sadno drevo stalo. Gospodar gré tedaj jeseni v gozd, si izkoplje v goščavi, večkrat že 8—11 let star divjak, nese ga domú, koreninice niso ne proti vetru, ne proti mrazu zavarovane, ter ga posadi na namenjeni prostor. Prihodnjo spomlad se zamorjeni divjak brez usmiljenja prekoplje, žlahni cep v razcep vtakne, z ilovico zamaže, potem z mahom ali s kako cunjo ovije, ter še s preklano beko skupaj zveže. Ako se naključí, da se je žlahni cep prijel ter raste, ostane drevo vendar zmirom slabo, in se noče kviško povzdigniti ter izrasti v lepo krono. Tako hira in boleha drevesce leta in leta, dokler ni potrpežljivosti gospodarjeve konec, da drevo izdere in nehvaležnika v peč za kurjavo potisne.

Zdaj pa vprašam: kaj se je storilo, da bi drevescu se bilo pomoglo v krepko rast? — Zjutraj, opoldne in zvečer so se domače krave drgnile ob drevesce, pa tudi ovce niso v poškodovanji zaostajale. S plugom (drevesom), brano in družim hišnim orodjem dobivalo je drevesce dan za dnevom vdarec za vdarcem, tako, da koža od spodej do vrha je le ena rana. Pridno so se tudi gosi, race in kure pod njim valjale in brskale, in vendar ni hotelo rasti. „Drevo ni poplačalo truda!“ toži zdajci gospodar.

Skusi, dragi mož, drugače ravnati in videl bodeš, da drevo poplača trud.

Ni vsakemu mogoče imeti lastne drevesnice; tudi je dolgočasno iz gozda jemati divjakov in jih cepiti, ali iz semena izrežati si mladega zaroda. Krajši pot je druga.

Idimo v bližnjo drevesnico, ki je na dobrem glasu. Tukaj si poiščimo lepih drevesec, primernih našemu kraju in zraku, oglejmo vsako drevesce od spodaj do

vzgor, ali ni kaj poškodovano na kraji, kjer je bilo cepljeno, ali ni napeto, zvito, nabuhlo ali še celó pereče in smolasto itd. Ko smo drevesce za zdravo spoznali, skopajmo ga previdno, vložimo ga, ako je daleč poslati, v mokrotni mah in cunje, in če je več dreves v slamo, skrbimo, da kolikor mogoče hitro na odmenjeni kraj pridejo. V že poprej pripravljeno in skopano 3 do 4 tudi 6 čevljev široko in po primeri globoko jamo zasadimo zadosti dolg in močan kol; z ostrim nožem obrežimo drevesce najprej po koreninah, in potem tudi po razvidu koreninic vrh ali krono; drevesca ne postavimo pregloboko v jamo, vrzimo nekaj rahle, z tnalovino zmešane zemlje, potresimo nekterikrat drevesce, da se zemlja okoli koreninic lepo zgosti in razdeli, napolnimo jamo z zemljo, ter večkrat okoli pohodimo, in pustimo še nekaj zemlje, prilijmo eno ali dve krogli vode, in dodajmo še zadnjo prst, tako, da se naredí kakor plitva skleda okoli drevesa, zaradi tega, da se o suši lahko priliva in voda koreninam zamaka.

Potem se drevesce z eno ali dvema bekoma, še boljši je z srobotjo priveže, pa vendar ne jako trdo, da more z zemljo vpasti, pa vendar na kolu ne obvisí. — Široki konopneni trakovi, ki se novejši čas za privezovanje drevesec rabijo, niso praktični, ker se za njimi mrčes rad zbira in posebno ugodno pribežališče za zimo najde. Konečno se še okoli trnja ali kola srobot oplete, ako se je kakega poškodovanja bati, da drevesce v sredi mirno in lepo raste.

Naša daljna naloga je, drevescu od časa do časa prilivati, posebno o suši, vsako leto gosenčjo zalego obrati in vsako 3. ali 4. leto izrezati preobilne veje.

(Konec prihodnjič.)

Kako najbolj koristno porabiti krmo.

Po najnovejših in najboljših virih spisal Fr. Govekar.

(Dalje.)

Razun imenovanega je v rastlinah tudi močec, klej in sladkor, se vé da v različni meri in podobi, in se more zavoljo svoje sestave eno v drugo preobrniti.

Močec je bel, tenek iz samih kroglic obstoječ prah. V mrzli vodi pade na dno, v vreli se zgosti, ter postane pôp; močec je obstojni del žita, krompirja, mnogih večih rastlin in korenik. Močec na razbeljenem železu zgorí brez ostanka; kislec, vodenec in oglec ne dajo pepela.

Žležec je obstojni del skoraj vseh rastlin in vsacega sadu; on je prvo, kakor kemikarji menijo, kar se iz rastlinskega soka pod oblastjo moči življenja naredí in odloči. Mnogo rastlin skoraj zgolj iz močeca obstaja, in je tudi v žitu in v sočivji, se ve da, v suhem stanu.

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gld. 80 kr., za četrt leta 90 kr., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

☞ V Ljubljani v sredo 2. novembra 1870. ☞

Gospodarske stvari.

Opomin o zadevah živinoreje na Kranjskem.

Glavni odbor družbe kmetijske kranjske ravnokar razpošilja onim gospodarjem, kateri so iz državnega denarja bika za pleme prejeli, sledeči opomin:

„Ker so glavnemu odboru družbe kmetijske od mnogih strani došle pritožbe, da nekteri gospodarji, ki so dobili iz državnega denarja kupljene bike za pleme, ne ravnaajo tako kakor bi imeli, in ker je družba kmetijska za pravilno rabo teh bikov c. kr. ministerstvu kmetijstva odgovorna, zato Vas po postavi od 30. januarja 1869. leta, katero imate v rokah, resno opominjamo, da

prvič: bika po §. 4. omenjene postave noben dan ne spuščate večkrat kakor samo enkrat, in še to ne zaporedoma več dni, sicer pride bik kmalu ob moč in krave se ne ubrejijo. Švicarji, ki so po vsem svetu znani živinorejci, imajo postavbo za srenjske bike, da enemu biku je le 80 krav odločenih.

Če k Vašemu biku pripeljejo en dan po več krav, ne spuščajte ga tedaj na več kakor eno, in pokažite jim to pismo, ki Vam prepoveduje, da ne smete;

drugič: se po §. 7. omenjene postave ne sme nobeno drugo plačilo kakor le deset krajcarjev od krave jemati za listek, s katerim se njenemu lastniku potrdi, da je krava bila pri biku;

tretjič: bik za pleme ne sme lakote trpeti, pa tudi se ne sme pitati; če trpi lakoto, pride ob moč; če se pita z otrobami, prešami, krompirjem itd., postane debel, pretežek in len. Za plemenske bike pripravna klaja je dobro, sladko senó, in sicer toliko, da ga je sit; za poboljšek se mu sme dati perišče ovsa, ki mu spolovila oživi, vzlasti če je bolj na leno stran, in pa včasih perišče solí, ki mu za zdravje tekne;

četrtič: zapisnik, v kterege se vpisujejo krave, ki so bile k biku pripeljane, se mora na tanko pisati, da se vé, na ktere krave je bik skočil in pri katerih zárod zboljšal.

Gospod predstojnik kmetijske podružnice in župan imata pravico prepričati se, ali se gospodar cesarskega bika ravná po predpisih, zato mu morate, ako zahteva, vselej radovoljno pokazati bika in zapisnik in pa poslušati njegove opomine.

Družba kmetijska pričakuje od Vaše previdnosti, da se v vsem ravnate tako, kakor je za povzdigo naše domače živinoreje potrebno, in da ne primorate družbinega odbora, da bi Vam brez vse odškodnine moral bika vzeti“.

Glavni odbor družbe kmetijske
v Ljubljani 28. oktobra 1870.

Bolna in zdrava sadna drevesa.

Spisal Janez Sajè, učitelj.

(Konec.)

Pa še drugo važno delo nas čaka, katero je pa zelo zanemarjeno, v nekterih krajih celo neznano, in to je, mazati ali pobeliti drevesa jeseni. To je potrebno delo, ako hočemo zdrava drevesa imeti. In prav to je mene napravilo, sledeči sestavek pisati, ker ravno zdaj je jesen in pripraven čas za to delo.

Da se prepričamo o koristi in važnosti tega opravila, podajmo se v sadni vrt, kjer nam na prvi pogled, bodi Bogu potoženo, pred oči stopi velika množica mladih pa starih dreves, ki so boleha in z mahom in hrastami obraščena, prava gnjezda vsakoršnemu mrčesu. Le vzemi v roko nož ter preiskuj, kaj je ondi storjenega. Črvi in žužki, živi črvi v obilnem številu? Kaj neki hočejo ti mali družniki z majhno črno glavico, in z močnim prednim, in slabim zadnjim koncem? In kaj spet drugi v fino volno postlani, v razpokah vgnjezdjeni? In spet druga množica gosencjih jajčic, ki tukaj zavetja iščejo in ga tudi najdejo, — kmalu po več sto skupaj v kaki pajčevini nasejani, kmalu kakor hribček nakopičeni in z vmazano-rujavo volno odeti! Kaj hočejo? Njihov namen je isti, akoravno njih delo različno; uni vrtajo zmiraj globočje v deblo, dokler do stržena ne pridejo, in drevesa ne vničijo, ti pa dadó ogromnemu številu škodljivih gosenic življenje, da drevó obžró, in tako njegov obstanek vničijo. O kakošna žalostna podoba!

In ta vrt je morebiti naša lastnina, naše posestvo!

O le hitro domú, da ne bode prepozno! Lahko še veliko dreves rešimo; kmalu bi pa utegnili biti prepozno. Krepko in pridno začnimo, kajti zdajci je jesen in za to delo najugodnejši čas.

Vzemi tedaj drevesno strguljo v roko, ostrgaj suho in bolno kožo do zdrave doli, obrezi boleha in prepereli les, pobeli in namaži bolne večje rane z drevesnim mazilom, ki se tako le naredí: 2 dela ilovice, 1 del kravjeka in nekaj trpentina, dobro zmešano, namažimo celo drevesno deblo od spodej do vrha v krono še z drugim mazilom zmešanim kot kaša, ki se naredí iz četrt dela apna, četrt dela kravjeka in polovico ilovice. Ta zmes se še z gnojnico stanjša.

Ne skopujmo z omenjenim mazanjem in materijalom, da se vse poke in špranje dobro zamažejo, in videli bomo z veseljem, da se mrčes zmanjšuje, zatira, drevesa lepo gladko kožo dobivajo, in rane se zaraščajo in zdravé.

Še boljše je pa, da ne pripustimo, da bi naša drevesa bolehalo, ter to se obvaruje s pridnim strganjem stare kože in beljenjem ali mazanjem s penzeljnom z

zgoraj omenjenim drevesnim mazilom vsako leto jeseni, kakor je zdaj.

Nobeno drevo ni zdravo brez tega dela!

In ako si to zapomnimo in tudi storimo, ne bode treba tožiti „škoda za delo“. Sadja bomo na kupe pridelali in z veseljem lepa drevesa občudovali, ktera so plod našega uma in dlana.

Naj k sklepu še srčno zahvalo izrečem sl. našemu deželnemu odboru za izvrstno zbirko najlepšega in najpotrebnejšega vrtnarskega orodja tudi Predosliški šoli podeljenega. Hvala, hvala! Dobro došlo mu je to orodje, kajti ravno poprej sem vrt kupil za presajanje dreves, kjer ravno sedaj jame kopljemo za 60 lepo vredjenih dreves s tem orodjem. Obilo število otrok, akoravno še ni šole, hodi vsak dan gledat in tudi kopat jame za drevesa, kamor bomo, ako Bog hoče, še letos posadili 60 debel iz moje drevesnice izrejenih raznih plemen dreves, ker jesensko presajanje je boljše od spomladanskega. Ko se šola začne, bodo dečki pomagali drevesa saditi, da bode veselje, ako nas spet sneg ne prehití. Pa upajmo, da bode solnce še milejše sejalo, kakor tudi učitelji ljudski upamo v naše deželne poslance, da bodo, kakor so nas z vrtnarskim orodjem zelo razveselili, nas tudi v kratkem z materialnim ali boljšo plačo okrepčajo. Po deželi stavimo vse upanje v slavni deželni zbor, da koj v prvi seji, ko se zopet snide, nam ljudskim učiteljem dovoli boljšo plačo.

Politične stvari.

Adresna debata v deželnem zboru kranjskem

30. avgusta 1870. leta.

(Dalje.)

V adresino idejo o zedinjenji slovenskega naroda v eno državno skupino se dr. Kaltenegger noče spuščati; on sploh obžaluje kot bistveno krivdo naših državnih homatij, da se je ta države stvarjajoči a tudi države razdevajoči živelj (narodnost) od nekterih Avstriji gotovo neprijaznih strani razdražil. Kar je francoski vladar razvil princip narodnosti, prišlo je tudi pri nas to vprašanje na vrh. O preklicu avstrijskega konkordata pravi govornik, da bi bilo veliko primernejše, v adresi zahvalo izreči za preklic konkordata, ki je katoliški svet hudo tlačil, kakor pa o razžaljenji katoliškega čustva govoriti. — Pritožbe o prikrajševanju narodnih pravic — nadaljuje govornik — merijo tudi na to (našo) stran deželnega zbora, al to po krivici, — manjšino navdaja poštena volja, da se zadoštuje vsem narodnim zahtevam, ako ne merijo na omejevanje samosvojnega življenja v državi. — Al ravno postavbe o šolskem jeziku in preuredba deželnega volilnega reda, ki jih je zahtevala večina zborova, spodkopujejo naš obstoj v deželi. Še posebno pa preuredba deželnega volilnega reda na to meri, da bi nas celó ob sedanje manjšino pripravila in nam nobenega poslanca ne pustila, k večjemu Kočevskega. — Govornik pravi, da pritožbe zoper sedanje volilni red so neopravičene, kajti pri poslednjih volitvah v gornji Avstriji, v Vorarlberku in na Českem so se po tem volilnem redu, ki ga večina zborova tako napada, manjšine zdatno ojačile in celó v večine spremenile. — Po obravnavi pravnega stališča se govornik obrne poslednjič na domoljubje deželnega zbora ter pravi, da samo trdno stanje na ustavi krepča Avstrija; kdor drugače ravna, dela — morebiti nevedoma — na razpad Avstrije; njegova stran je prepričana nepostavnosti adresnih razlogov in nasvetov; pravi ustavni odgovor deželnega zbora na cesarjevo pismo bil bi edino le ustavna, to je ne-

pogojna volitev v državni zbor. Dr. Kaltenegger sklepa svoj govor s predlogom, naj deželni zbor popusti pričujočo adresno in 6 poslancev, ki jih ima deželni zbor kranjski po §. 16. deželnega reda v državni zbor poslati, voli v smislu ustave brez vse ograde.

Prvi od národne strani za dr. Kalteneggerjem po-prime besedo dr. Zarnik in govori tako-le:

Gospôda moja! Da je adresna debata povsod jako važna, pokazuje nam to zgodovina parlamentarna, ker ravno pri adresni debati je treba vladarju ali dotični vladi vse rane in težnje naroda popolnoma odkriti in povedati, ktero sredstvo, kateri lek bi mogel rane zaceliti in ozdraviti. Znano je, koliko vrednost je polagal francoski parlament na to, da mu je bila adresa in ž njo adresna debata dovoljena. Tudi mi hočemo, da se v Kranjskem zboru obširno govori o vsem tem, ker imamo prvič v obče priliko, povedati svoje mnenje, drugič pa posebno zaradi tega, ker smo edini poslanci slovenskega naroda, kateri smejo po svojej vesti brez okolišanja govoriti. (Živa pohvala na levi in med poslušalci — predsednik zvoni.)

V Gradcu so tudi slovenski poslanci (Dežman: štajerski poslanci!) hoteli svoje mnenje v adresi povedati, al večina nemška jih je kontumacirala in adrese ne bode.

Ravno tako je povedati hotela svoje mnenje o zdanjem položaju goriška manjšina; al en glas jo je kontumaciral in vsled tega ne bo mogoče tega storiti. Danes obširno govoriti, je naša sveta dolžnost, ker ne govorimo samo kot poslanci kranjski, ampak, kakor sem rekel, tudi kot poslanci celega slovenskega naroda. (Dobro! dobro! na levi in med poslušalci.)

Hočemo tu navesti vse razloge od stavka do stavka, kateri so večino odseka priveli na to, da to adresno slav-nemu zboru predlagamo; hočemo popolnoma opravičiti svoje stališče, stališče to, da hočemo imeti uravnano, mogočno Avstrijo mi, ki smo pravi avstrijski rodoljubi. (Pohvala med poslušalci.)

Najprej izreka adresa zahvalo Njegovemu Veličanstvu, da se je ravno zdanji čas obrniti blagovolilo do najzvestejše udanega deželnega zbora ter se zahvaljuje nadalje, da se je držalo najnatančneje neutralitete. Al naša zahvala za vzdržanje neutralnosti izvira iz drugih motivov nego odobrenje neutralnosti po protivni stranki. Vidi se že to iz nemških manifestov, kajti v tistih se zmerom povdarja, da se ne sme Francozom pomagati, ker so: „die Erbfeinde der deutschen Nation!“ Ali naše stališče je drugo, ker nas vodijo pri presojevanji unanjih okolišnosti najpoprej koristi našega naroda in potem cele carevine. Iz tega obzira ni bilo mogoče, stopiti na stran Prusije in pomagati Francoski narod gaziti, ker očitno bi bila s takim ravnanjem Avstrija vasilica Prusije postala, kakor Bavarska, Württemberg itd., tega dozda niti Pruska ni zahtevala. Če bi bila pa Avstrija v začetku stopila na Francosko stran in da bi bila Francoska zmagonosna, osnoval bi se bil gotovo kak god „Süddeutscher Bund“ z Avstrijo na čelu, kjer bi ona zopet svoje stare težnje razvijala v slavo edine Germanije. Al slabo hvalo bi jej Nemci za to peli, — to vprašanje bodo že drugi rešili. Še slabejše bi se pa slovanski narodi Avstrije počutili, ako bi bili spet v kak „Bund“ nazaj eskamotirani. Še dandanes smo Prusiji hvaležni, da nas je 1866. leta te neugodne môre, nemškega „Bunda“ namreč, tako lepo rešila! (Pohvala med poslušalci in veselost.)

To so vzroki, da je ves slovanski svet ali vsaj večina dozda zadovoljna bila z neutraliteto. Al mogoče je — kar bodem pozneje razvijal — da večina narodov izreče, ker se je stvar tako zasuknila, da tudi Avstrija stopi z mečem v borbo.